

The international examinations in foreign language mastery have a specific testing approach that checks not only good grammar, lexis, or comprehension but also level of interpersonal emotional intellect. It is made through the means of «Express your point of view» tasks, «For and Against» quizzes, «Put in logic order the development of a particular situation» exercises etc. Sometimes, it's quiet difficult for an adult person with a different learning experience from the past to adjust to new study realias, which demand new approach to foreign language self-esteem.

Conclusion. *Taking into account the above mentioned, we may come to conclusion that pedagogue at this stage should take place of friend, advisor who would explain the gap between the past experience and present society demands. The educational curriculum should change its content to make all those who upgrade or newly form their language skills feel themselves active participants of practical educational process not just a passive listeners. The new creative approach should be made through implementing role plays, outside class practice at places connected to the topic under study, round tables where students can share their views and problematic issues – this would help them afterwards when they pass international examinations.*

Modern world runs under global cultural and economic processes of interchange. Those specialists who obtained their degrees in 1980-90-s have the necessity in self-development and upgrading of their skills, and foreign language competence is one of the priorities of this process. Still, there's no content adjustment in Ukrainian educational programs for such students and they are much the same as secondary school ones, at times when an adult person needs a completely different teaching approach, set of profession-oriented goals, and age-regulated methods.

Key words: *adult education; foreign language competence; education content; motivation; bilingual communication; content formative principles; «lifelong education»; globalization; pedagogue-andragogue.*

*Одержано редакцією 01.09.2016
Прийнято до публікації 07.09.2016*

УДК 37(477)(092)

Шпак Валентина Павлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВИХОВАННЯ КОЛЕКТИВУ В ДОСВІДІ АВТОРСЬКОЇ ШКОЛИ О. А. ЗАХАРЕНКА

Анотація. *Обґрунтовано концептуальні положення й цільові орієнтації технології виховання колективу в досвіді авторської школи О. А. Захаренка. Проаналізовано особливості змісту і методики даної технології. Показано можливості використання даної технології для організації виховного процесу в сучасній початковій школі.*

Ключові слова: *авторська школа; О. А. Захаренко; технологія виховання колективу; дитячий колектив; концептуальні положення; цільові орієнтації; особливості змісту; особливості методики.*

Постановка проблеми. Реформаційні процесі, що наразі відбуваються в загальноосвітній школі, зокрема її початковій ланці, докладно представлені у проекті Концепції «Нова школа: простір освітніх можливостей» [1]. У цьому програмному документі чітко виокремлено 10 ключових компетентностей, серед яких у контексті нашого дослідження заслуговують на особливу увагу соціальна і громадянська компетентності, тобто «усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат,

попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття» [1, с. 14].

Якщо характеризувати сутність поняття «компетентність», то воно в ст. 1 проекту нового базового Закону України «Про освіту» розглядається як «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». При цьому ключовими компетентностями є ті, яких «кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [1, с. 14].

На наш погляд, таку можливість повноцінно самореалізуватися в постійно змінюваному динамічному соціумі має не кожна особистість, а лише та, яка вміє узгоджувати власні інтереси з інтересами колективу, прагне до співпраці з усіма його суб'єктами. Таку компетентність слід формувати з перших років навчання у школі відповідно до тих етапів, які особистість разом із колективом має пройти за цей час. Найбільш відомими в педагогічній теорії є етапи розвитку колективу за А. С. Макаренком, за О. Г. Ковальовим, за О. М. Лутошкіним. Кожен із цих педагогів має авторську позицію щодо кількості, назв етапів, їх змістової характеристики і класифікаційних ознак. Однак спільною об'єднуючою ланкою є те, що особистість – істота соціальна, тобто колективна, тому існувати поза цим соціумом вона не може.

Не викликає заперечення й той факт, що особистість слід ретельно готувати до життя і праці в колективі. У цьому пріоритетну роль має відігравати вчитель початкової ланки загальноосвітньої школи, на якого покладається особлива відповідальність за формування найбільш значущих особистісних якостей і рис характеру, які в подальшому визначатимуть ефективність взаємодії з членами колективу на всіх етапах етагенезу особистості. При цьому не має особливого значення, про який саме колектив ідеться – учнівський клас або трудовий колектив. Навіть лідерські якості, які нині визнаються провідними у виконанні певних обов'язків, навряд чи можна розкрити повною мірою за відсутності елементарних умінь і навичок співпраці з іншими суб'єктами колективних відносин.

Педагогічна наука залишила нам у спадок не так багато технологій виховання дитячого колективу як інструменту розвитку особистості. Порівняно з освітніми технологіями, діапазон яких невпинно розширюється відповідно до змін в інформаційному й освітньому просторі, технологій виховання колективу значно менше і найбільш відомими з них є технології І. П. Іванова, О. А. Захаренка, А. С. Макаренка, С. Т. Шацького.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед численних публікацій наших сучасників (О. В. Крутенко, М. М. Поташник, Б. С. Чубар та ін.) і дослідників проблем розроблення і використання педагогічних технологій (І. М. Дичківська, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська, К. Ф. Нор, О. Є. Олексюк, О. М. Пехота, А. Л. Ситченко, Л. В. Тарасова, Т. В. Тихонова, Г. К. Селевко, С. О. Сисоева та ін.) переважають праці, у яких здебільшого розкриваються технологія колективних творчих справ (КТС) І. П. Іванова і технологія фізичного виховання дітей М. М. Єфіменка. Щодо наукового доробку нашого видатного земляка – директора Сахнівської середньої школи О. А. Захаренка, то його біографи і дослідники творчої спадщини (В. С. Боримський, С. О. Захаренко, Н. А. Калініченко, М. В. Криворучко, О. В. Крутенко, В. Г. Кузь, Ю. І. Мальований, В. Ф. Моргун, Н. В. Орлова, Н. С. Побірченко, О. В. Сухомлинська та ін.) розглядають розроблену ним технологію в контексті авторської школи.

Сприйняття сучасниками авторської школи О. А. Захаренка є неоднозначним, оскільки в цій школі інтегровано елементи кількох відомих нам педагогічних технологій, серед яких ми особисто хочемо виокремити технологію виховання колективу.

Мета і завдання статті полягають у тому, щоб обґрунтувати концептуальні положення й цільові орієнтації технології виховання колективу в досвіді авторської школи О. А. Захаренка, а також проаналізувати особливості змісту і методики даної технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свого часу французьким математиком, основоположником аналітичної геометрії, філософом, психологом і педагогом Рене Декарт проголошено, що якщо точно визначити сутність основних понять, то можна позбавитися близько половини можливих помилок. Приблизно подібної думки дотримується наш сучасник професор Б. І. Коротяєв, який зазначає, що перш, ніж розпочати наукову дискусію, слід чітко визначити сутність основних понять.

Ключовими поняттями в контексті нашого дослідження є «авторська школа» і «педагогічна технологія». У педагогічних словниках С. У. Гончаренка, М. Д. Ярмаченка і педагогічній енциклопедії можна побачити, що власне поняття «авторська школа» входить у тезаурус педагогічної науки приблизно в 80-х роках минулого століття. Це зумовлено тим, що саме на цей період припадають активні реформаційні зміни в загальній середній освіті, а окремі автори та авторські колективи починають апробувати психолого-педагогічні й організаційно-управлінські концепції. Унаслідок цього загальноосвітнім закладам надається статус авторських, наприклад, школа М. К. Андрієвського, школа М. П. Гузика, школа О. А. Захаренка, школа А. І. Сологуба, школа В. О. Сухомлинського, школа І. Г. Ткаченка, школа Є. О. Ямбурга. Іноді авторська школа має назву відповідної технології, тоді автор її створення може не згадуватися, наприклад, школа діалогу культур (В. С. Біблера), вальдорфська школа (Р. Штайнера).

Саме в цих школах відбувається апробація і доводиться до досконалості розроблена авторами педагогічна технологія – логіка створення і використання духовних і матеріальних засобів педагогічної праці. Критеріями такої технології прийнято вважати концептуальність, системність, керованість, ефективність і відтворюваність. У разі відсутності хоча б одного з названих критеріїв можемо ставити під сумнів факт існування педагогічної технології як такої.

Унікальність авторської школи О. А. Захаренка полягає в тому, що впродовж усіх років її існування були комплексно апробовані й удосконалені елементи відомих нам технологій – колективних творчих справ І. П. Іванова, методу проектів Чиказької школи-лабораторії Дж. Дьюї, організації учнівського самоврядування і використання мудрої влади колективу А. С. Макаренка, а також піднесення пріоритетної ролі трудового виховання у становленні особистості С. Т. Шацького.

Хочемо виокремити ознаки технології виховання дитячого колективу в досвіді авторської школи О. А. Захаренка згідно з такими критеріями, як цільова орієнтація, концептуальні положення, особливості змісту і методики реалізації. Так, цільовою орієнтацією авторської школи О. А. Захаренка є виховання дитячого колективу: «Виплекати ж почуття колективізму можна лише за умови утвердження в школі справжнього культу великої і благородної мрії, яка в процесі її досягнення творила б кращі якості учнів» [9, с. 19].

Зупинимось більш докладно на концептуальних положеннях, які виділено особисто О. А. Захаренком і дозволяють нам проводити паралель із відомими технологіями Я. Корчака, А. С. Макаренка і В. О. Сухомлинського:

- кожний виховний заклад має свої традиційні засоби ефективного прилучення учнів до колективних справ (наприклад, вартовий із гвинтівкою в комуні імені Ф. Е. Дзержинського, чергові першого поста в Павлівській школі);

- успіх у вихованні значною мірою залежить від ставлення дітей до школи, від того, наскільки вона приваблює, яке місце займає в емоційному житті («байдужість, просте перебування в школі, безбарвність навчальних буднів – ось де початок халатності в навчанні й порушень дисципліни на уроці, громадянської пасивності»);

– краса облагороджує тільки тоді, коли раз створена завжди залишається об'єктом уваги, захопленого спостереження і дбайливого догляду, йде поряд із працею;

– тільки яскраві, емоційно насичені заходи надовго залишаються в пам'яті учнів, зберігають педагогічну дієвість і знаходять свій дальший творчий розвиток, поступово перетворюючись у традиції («сірі, невиразні заходи безслідно зникають, не тривожать ні розуму, ні серця»);

– злиття особистих інтересів учнів із колективними («громадянська зрілість колективу, як і кожного його члена, в процесі виконання тривалих трудових завдань зростає значно швидше, ніж у звичайні дні і навіть роки. Виникають сприятливі умови для всебічного формування здібностей, позитивних якостей характеру. Особисті перспективи та інтереси учнів, неминуче переплітаючись з колективними, загальними, надають громадянського звучання повсякденній діяльності» [9, с. 19]);

– виховання красою;

– у кожної дитини незалежно від її навчальних досягнень повинно бути кілька справ, у яких вона утверджує себе;

– контакти школи і сім'ї повинні приносити дітям радість, а не страх покарань.

Окрему увагу слід приділити особливостям змісту технології виховання колективу

О. А. Захаренка, що включають:

1) створення атмосфери пошуку, чекання, здійснення мрій, осмислення сенсу життя;

2) перспективне планування виховних заходів;

3) функціонування виховного комплексу (музей-обсерваторія-планетарій-центр фізичного виховання);

4) гармонійний розвиток дітей шляхом комплексного забезпечення належних умов для навчання, відпочинку, зміцнення здоров'я;

5) педагогізація будь-якої справи (наприклад, виготовлення мозаїчних картин);

6) тривалі трудові процеси, у яких учні беруть участь, усвідомлюючи, що результатом праці будуть краса, радість, благо для всіх, відіграють надзвичайно велику роль;

7) формування культури бажань;

8) індивідуалізація виховного процесу («виховні заходи мають ґрунтуватися на глибокому знанні дитячої психології, а форми колективного впливу – поєднуватися з індивідуальною роботою» [9, с. 29], і далі – «поряд з навчальним процесом запропонувати учням такі види діяльності, серед яких кожний знайде стежку, якою піде першим [там само, с. 35]);

9) педагогічна робота з неблагополучними сім'ями;

10) школа постійно дбає, щоб своєю працею, життям, поведінкою кожний учень приносив у сім'ю радість успіху, здобутої перемоги, подоланих труднощів (якнайменше викликати батьків до школи для того, щоб скаржитися їм на дітей);

11) підтримання активних зв'язків школи з батьками («Щоб забезпечити єдність сім'ї і школи у вихованні дітей, треба домагатися спільної участі в шкільному житті учителів, батьків і дітей», і далі – «Така форма роботи, коли активними учасниками одночасно виступають батьки, учителі, учні, на нашу думку, значно ефективніша порівняно з традиційною» [там само, с. 56]);

12) стимулювання педагогічної самостійності – індивідуального педагогічного почерку вчителя;

13) створення емоційно-духовного середовища в навчально-виховному процесі («Емоційна чутливість – це сприятливий ґрунт, на якому виростають тонкощі взаємин, почувань, прагнень, високі патріотичні почуття» [там само, с. 67]).

Серед особливостей методики виховання колективу О. А. Захаренка вважаємо за доцільне виділити такі:

1) підтримання власних традицій: чергування в музеї; залучення до проведення екскурсій випускників, батьків учнів, які в шкільні роки створювали матеріальні й

духовні цінності колективу; «листи» в майбутнє; тематичні виховні тижні (тиждень вшанування жінки, учителів та ін.);

2) використання системи бесід як форми виховання, вчасна зміна навколишньої обстановки («Усе застаріле втрачає свій виховний вплив з часом, бо до нього звикають, перестають помічати. Будь-який стенд має поновлюватися» [9, с. 72]);

3) використання правила багаторазовості («коли хочеш помітно виховувати дитину, вважай, що моральні уявлення, почуття, звички можна надійно сформувати лише тоді, коли неодноразово звертатися до них і відтворювати їх» [9, с. 92]);

4) організація суспільно корисної роботи з підведенням підсумків (таке ітогове оцінювання – «показник трудової вихованості учнів» [9, с. 94]).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підводячи підсумок основних положень технології виховання колективу О. А. Захаренка хочемо зазначити, що ці положення не втрачають своєї актуальності по теперішній час. Хіба варто дискутувати з приводу твердження видатного педагога, що «у школі не повинно бути грубих слів, сварок, духовного свавілля»? Зрозуміло, що плекати найкращі почуття, які допомагають жити і працювати в колективі й на благо колективу, слід із перших років навчання. Тому найбільша відповідальність покладається на вчителів початкової школи. І, у першу чергу, слід привчити кожного учня поважати себе самого, щоб потім переносити таке ставлення на своїх товаришів. Головне, щоб не розгубити те найкраще, що закладене в початковій ланці, на подальших етапах шкільного життя.

Безперечно, сказане не вичерпує всього діапазону проблем виховання дитячого колективу в творчій спадщині О. А. Захаренка. На наш погляд, потребує пильної уваги кожна педагогічна технологія, що так майстерно була відшліфована, доведена до досконалості й заграла всіма барвами педагогічної науки в авторській школі у Сахнівці – майстерні людських особистостей.

Список використаної літератури

1. Проект Концепції «Нова школа: простір освітніх можливостей». – К. : МОН України, 2016. – 40 с.
2. Поташник М. М. Педагогическая поэма 80-х / М. М. Поташник // В поисках оптимального варианта. – М., 1988. – С. 172–192.
3. Чубар Б. С. Письмо в будущее : Рассказ о Сахновской школе / Б. С. Чубар. – М. : Педагогика, 1988. – 136 с.
4. Освітні технології : навч.-метод. посібник / під ред. О. М. Пехоти. – К. : «А.С.К.», 2004. – 256 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2015. – 304 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
7. Ігнатенко П. Слово про новатора / П. Ігнатенко // Радянська освіта. – 1988. – 1 січня.
8. Захаренко О. А. Становлення громадянина / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик. – К. : Знання, 1976. – 31 с.
9. Захаренко О. А. Школа над Россю / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик. – К. : Радянська школа, 1979. – 150 с.
10. Захаренко О. А. Школа – центр виховання на селі / О. А. Захаренко, В. В. Сгадова // Грані творчості. – К., 1990. – С. 7–24.
11. Захаренко О. А. З щоденника директора школи / О. А. Захаренко // Радянська школа. – 1987. – № 5. – С. 66–68.
12. Захаренко О. А. Переходимо на режим школи-комплексу / О. А. Захаренко // Радянська школа. – 1981. – № 3. – С. 4–5.
13. Міщенко Т. «І знову над Сахнівкою лелеки ...» / Т. Міщенко // Освіта України. – 1998. – 11 листопада. – С. 9.
14. Мостова Т. Він є героєм України, хоча звання й не має ... / Т. Мостова // Освіта України. – 2001. – 23 жовтня. – С. 4–5.
15. Система А. А. Захаренко : воспитательные центры и воспитывающие ситуации // Воспитательная система школы. Проблемы и поиски. – М., 1989. – С. 41–45.

References

1. A project of Conception is «New school: space of educational possibilities». (2016). Kyiv: MES Ukraine (in Ukr.)

2. Potashnik, M. M. (1988). The Pedagogical poem of 80th. In search of optimal variant. Moscow (in Russ.)
3. Chubar, B. S. (1988). Letter in the future: Story about Sahnovka to school. Moscow: Pedagogics (in Russ.)
4. Educational technologies: of educational-methods of manual / ed. by Pehota, O. M. (2004). Kyiv: of «A.S.K.» (in Ukr.)
5. Dychkyvs'ka, I. M. (2015). Innovative pedagogical technologies: textbook. Kyiv: Akademvydav (in Ukr.)
6. Selevko, G. K. (1998). Modern educational technologies: train aid. Moscow: Folk education (in Russ.)
7. Ignatenko, P. (1988). Word about an innovator. *Radyans'ka osvita (Soviet education)*, on January, 1 (in Ukr.)
8. Zaharenko, O. A., & Mazuryk, S. M. (1976). Becoming of citizen. Kyiv: of Knowledge (in Ukr.)
9. Zaharenko, O. A., & Mazuryk, S. M. (1979). School above Ross'. Kyiv: Soviet school (in Ukr.)
10. Zaharenko, O. A., & Sgadova, V. V. (1990). School is a center of education on the village. *Grany tvorchosty (Verges of work)*. Kyiv (in Ukr.)
11. Zaharenko, O. A. (1987). From the diary of head. *Radyans'ka shkola (Soviet school)*, 5, 66–68 (in Ukr.)
12. Zaharenko, O. A. (1981). Pass to the mode of school-complex. *Radyans'ka shkola (Soviet school)*, 3, 4–5 (in Ukr.)
13. Mizhenko, T. (1998). «And again above Sahnyvka of stork.. ». *Osvyta Ukrayiny (Education of Ukraine)*, on November, 11, 9 (in Ukr.)
14. Mostova, T. (2001). He is the hero of Ukraine, although rank and it is not had ... *Osvyta Ukrayiny (Education of Ukraine)*, on Octobers, 23, 4–5, (in Ukr.)
15. System of Zaharenko A. A.: educator centers and educative situations. The Educator system of school. Problems and searches. (1989). Moscow (in Russ.)

Abstract. Shpak V. P. Use of technology of education of collective in experience of authorial school of O. A. Zaharenko.

Introduction. Actuality of technology of education of collective is in experience of authorial school of O.A. Zaharenko is correlated with reformation processes that now take place at general school, in particular her to the initial link. In this connection the author of the article calls to the project of Conception «New school: space of educational possibilities». In this position paper it is clearly distinguished 10 key competences, among that deserve the special attention social and civil to the competence, id «all forms of behavior, that is needed for the effective and structural participating in public life, in family, at work. Ability to work with other on a result, to warn and decide conflicts, arrive at compromises».

Does not cause a denial and circumstance that personality it follows carefully to prepare to life and labor in a collective. Herein a priority role the teacher of initial link of general school, upon that the special responsibility depends for forming of the most meaningful personality internals and character traits that in future will determine efficiency of co-operating with the members of collective on all stages of etagenez personality must play.

Purpose. To ground conceptual positions and having a special purpose orientations of technology of education of collective in experience of authorial school of O.A. Zaharenko, and also to analyze the features of maintenance and methodology of this technology.

Results. Key concepts in the context of our research are «authorial school» and «pedagogical technology». In the pedagogical dictionaries of S.U. Goncharenko, M.D. Yarmachenko and pedagogical encyclopedia can be seen, that an own concept «authorial school» is included in the thesaurus of pedagogical science approximately in 80th of past century. It is predefined by that exactly on this period there are active reformation changes in universal middle education, and separate authors and authorial collectives begin to approve psychology-pedagogical and organizationally-management conceptions. Because of it general establishments get status of authorial, for example, school of M.K. Andryevskiyi, school of M.P. Guzyk, school of O.A. Zaharenko, school of A.I. Sologub, school of V.O. Suhomlinskyi, school of I.G. Tkachenko, school of Ye.O. Yamburg. Sometimes authorial school has the name of corresponding technology, then the author of her creation can be not remembered, for example, school of dialogue of cultures (B.S. Bybler), val'dorf school (R. Shtayner).

Exactly in these schools there is approbation and is to perfection the pedagogical technology worked out by authors is logic of creation and use of spiritual and material facilities of pedagogical labor. It is accepted to consider conceptual, system, divisibility, efficiency and producibility the criteria of such technology. In case of absence even one of the adopted criteria can put under a doubt the fact of existence of pedagogical technology as such.

Originality. Unique of authorial school of O.A. Zaharenko consists in that during all years of her existence there were the complex approved and improved elements of the technologies known to us -

collective creative matters of I.P. Ivanov, method of projects of Chicago school-laboratory of J. Dewey, organization of student's self-government and use of wise power of collective of A.S. Makarenko, and also presentation of priority role of labor education in becoming of personality of S.T. Shazhkyi. The signs of technology of education of child's collective are distinguished in experience of authorial school of O.A. Zaharenko according to such criteria, as a having a special purpose orientation, conceptual positions, features of maintenance and methodology of realization.

Conclusion. *Position of technology of education of collective of O.A. Zaharenko does not lose the actuality for present tense. However to cherish the best feelings that help to live and work in a collective and for the good of collective, it ensues from the first years of studies. Therefore most responsibility depends upon the teachers of initial school. And, in the first turn, it follows to teach every student to respect itself, then to carry such relation on the comrades. Indisputably, the said does not dip out all range of problems of education of child's collective in the creative inheritance of O.A. Zaharenko. Every pedagogical technology that was so masterly polished up needs intent attention, well-proven to perfection and began to play all paints of pedagogical science at authorial school in Sahnyvka are workshops of human personalities.*

Key words: *authorial school; O.A. Zaharenko; technology of education of collective; child's collective; conceptual positions; having a special purpose orientations; features of maintenance; features of methodology.*